

— BIBLIOTHEEK DEN HAAG —

J A A R 2 0 1 8 I N B E Z E L D

ONTMOETING EN ONTWIKKELING

Ruim 2,5 miljoen bezoekers, 102.701 leden die samen meer dan 2,5 miljoen (luister)boeken, tijdschriften, dvd's en andere materialen leenden. In 2018 wisten de inwoners van Den Haag Bibliotheek Den Haag te vinden voor betrouwbare kennis en informatie. Mensen bezochten de bibliotheek niet alleen om gebruik te maken van de uitgebreide collectie, maar ook voor deelname aan cursussen, workshops, debatten en lezingen op het gebied van mediawijsheid, literatuur, kunst en cultuur. Kortom: Bibliotheek Den Haag was voor veel mensen de toegankelijke plek, waar iedereen welkom is om zich te ontwikkelen en anderen te ontmoeten. In dit Jaar in Beeld vindt u de hoogtepunten van 2018.

CULTUUR EN ONTMOETING

In debat met minister-president Mark Rutte, herinneringen delen en vastleggen bij Verhalentafels of een workshop gospel zingen: inwoners van Den Haag ontmoetten elkaar in de bibliotheken, gingen in debat, praatten over herinneringen aan vroeger en leerden nieuwe dingen op het gebied van cultuur. Enkele hoogtepunten vindt u hier.

Project Ouderen in de Wijk

Politiek in de Schilderswijk

Haagse Herinneringen

Cultuuranker Loosduinen
- Nieuw Waldeck

Cultuuranker
Leidschenveen -Ypenburg

Project Ouderen in de Wijk

Ouderen in de Wijk (OidW), een landelijk project met als doel eenzaamheid onder ouderen met een laag inkomen tegen te gaan, startte in 2016. Waar staan we nu, twee jaar verder in 2018? Dankzij de inzet van het team van OidW en de vestigingen Escamp en Segbroek kreeg het project afgelopen jaar weer meer bekendheid binnen en buiten de bibliotheek en organiseerden we in de bibliotheken activiteiten voor ouderen.

Van 500, naar 600 ...

Verwelkomden we in juni 2018 nog de 500^e deelnemster met een feestelijke bijeenkomst in bibliotheek Segbroek, eind 2018 schreven medewerkers de 600^e deelnemer al weer in. In het nieuwe jaar worden de banden met de Ooievaarspas verder versterkt om via hen per stadsdeel ouderen in de bibliotheek uit te nodigen en gezamenlijk het aanbod kenbaar te maken. We hopen op die manier nog meer ouderen te vertellen wat de bibliotheek voor hen kan betekenen, waarna ze kunnen aansluiten bij het activiteitenaanbod.

Radio West besteedde in juli 2018 ruim aandacht aan het project Ouderen in de Wijk:

<https://www.omroepwest.nl/radio/programma/270000020/Studio-Haagsche-Bluf/aflevering/270259208>

Pop-up bibliotheken

In 13 pop-up bibliotheken, georganiseerd in seniorenflats, ouderengroepen en wijkcentra, vertelden medewerkers ouderen over de bibliotheek. Er werden onder andere 3 tabletcursussen op locatie gegeven, speciaal voor minder mobiele ouderen.

'Ik vond het meteen leuk om mee te doen met alle activiteiten. Thuis in mijn kamer heb ik vier muren, die zeggen niets terug.

Hier ontmoet ik mensen, daar doe ik het voor!' – Jet (86) deelnemster Ouderen in de Wijk

Politiek in de Schilderswijk

Minister-president in bibliotheek Schilderswijk

Minister-president Mark Rutte kwam in november naar bibliotheek Schilderswijk om in gesprek te gaan met bewoners uit de Haagse Schilderswijk. Hij was te gast in het Politiek Wijkcafé van ProDemos. De bewoners van de Schilderswijk kregen een unieke kans om met de premier hun persoonlijke ervaringen te delen over de thema's in hun dagelijks leven, te praten over de kansen voor jongeren en meer te horen over inspirerend leiderschap. In een volle zaal en onder grote belangstelling van diverse media stelden zij aan de hand van verschillende thema's hun vragen. De samenwerking tussen de bibliotheek en ProDemos zorgde voor een succesvolle avond.

De NOS maakte een reportage en op Den Haag FM werd er ook aandacht aan besteed.

Het Grote Lijsttrekkersdebat

De lijsttrekkers voor de gemeenteraadsverkiezingen van Den Haag gingen op 7 maart o.l.v. Ferry Mingelen met elkaar én met de Schilderswijk in gesprek over thema's die voor iedereen belangrijk zijn, zoals wonen, werken, kansengelijkheid, welzijn en veiligheid. Stellingen en vragen uit het publiek vormden de basis voor een debat voor een overvolle zaal. Onder meer de lange wachtlijsten door een tekort aan huurwoningen en discriminatie bij solliciteren kwamen aan de orde. Centraal stond daarbij de vraag wat de lokale politiek doet met ervaringen van wijkbewoners nu en in de toekomst.

Bibliotheek Schilderswijk organiseerde het debat in samenwerking met Bewonersorganisatie De Paraplu, Bewonerscollectief Schilderswijk, het Multicultureel Jongeren Geluid (MJG) en stichting Jeugdwerk Samson. Resto van Harte verzorgde de koffie en thee.

Haagse Herinneringen

Project Haagse Herinneringen

Afgelopen jaar legden 18 deelnemers aan twee verhalentafels hun persoonlijke herinneringen vast in bibliotheken Haagse Hout en Scheveningen. In bijeenkomsten legden zij aan de hand van persoonlijke documenten, voorwerpen en foto's hun herinnering kort vast. Uiteindelijk maakten de deelnemers onder begeleiding van vrijwilligers een superkort filmpje, een DigiTale.

Verhalentafel 1: *Een dagje naar het Scheveningse strand*

Hoe was het om in de jaren 50 en 60 een dagje naar het Scheveningse strand te gaan? Ging je met de fiets of de tram en 's avonds nog stappen op Scheveningen? Bij deze verhalentafel, aansluitend bij het thema Feest aan Zee, in de Centrale Bibliotheek haalden 9 deelnemers herinneringen op aan vroeger. Geïnteresseerden kwamen uit alle wijken van Den Haag, zij gingen op reis door hun persoonlijke geschiedenis.

Verhalentafel 2: *3 maart '45 Vluchten voor de bommen*

Verhalen van mensen die het bombardement als kind meemaakten, maar ook verhalen van ouders en grootouders: een bijzondere verhalentafel in bibliotheek Haagse Hout. Er kwam zelfs een deelnemer wekelijks naar Den Haag om zijn herinneringen vast te leggen in een DigiTale.

Dag van de Haagse Herinneringen: '1968 een jaar van Revolutie'

Tijdens de Maand van de Geschiedenis in oktober, was er in de Centrale Bibliotheek een afwisselend programma rond Haagse Herinneringen. Het thema van de maand was opstand. De dag in de bibliotheek stond in het teken van 1968, een jaar waarin alles leek te veranderen. Na twee inleidingen over de gebeurtenissen in dat jaar en de protesten, onder meer van vrouwen, gingen bezoekers zelf aan de slag in workshops. Onder andere een muziekquiz, een Loesje-workshop en een les van een museumdocent van het Haags Historisch Museum stonden op het programma.

Cultuuranker Loosduinen – Nieuw Waldeck

De bibliotheken Loosduinen en Nieuw Waldeck zijn inmiddels alweer vijf jaar cultuuranker. De bibliotheken brengen met veel plezier cultuur dichtbij de wijkbewoners van het stadsdeel. Jong en oud en alle leeftijden ertussen in: voor iedereen is er wel iets te beleven. 2018 was een bijzonder jaar met mooie activiteiten voor iedereen!

Muziek

Studenten van het Koninklijk Conservatorium verrasten de bezoekers van bibliotheek Nieuw Waldeck maandelijks met een jazz- of klassiek optreden. Daarnaast programmeerde de bibliotheek muzikale voorstellingen door professionals. Van een Hollandse meezingmiddag en jazz tot een avond over Jacques Brel en een klassiek concert door een concertpianist.

Schrijvers

In beide vestigingen zijn lezingen georganiseerd. Schrijvers vertelden bijvoorbeeld over hun werk, waarna de bezoekers vragen konden stellen. In samenwerking met Writers Unlimited ontvingen we de Irakese dichter Barban Kirkuki. Verder kwamen Bas Haring, Özcan Akyol, Yvonne Keuls, Wim Daniëls, Hugo Borst, Onno Kleijn, Jack Plooi, Ineke Mahieu met Ad van Gaalen en Hoo Man Chan langs. Voor de kinderen bezochten Koos Meinderts, Annette Fienieg, Janneke Schotveld, Vivian den Hollander, Annette Schaap en Thijs Goverde de bibliotheek.

Haagse Iconen

Het is inmiddels traditie in bibliotheek Nieuw Waldeck, de serie Haagse Iconen. In 2018 interviewde Fred Zuiderwijk twee bijzondere personen: oud internationaal scheidsrechter Mario van der Ende in het voorjaar en in het najaar Paul van Vliet.

Zelf aan de slag: workshops

Het schrijven van gedichten en verhalen, een jaar lang repetities van het Grijs Koppen Orkest met een prachtig slotconcert in december. Mensen konden toneellezen met het Nationaal Toneel en tijdens de zomerschool was er o.a. de mogelijkheid om te

boetseren en te fotograferen. Voor de jeugd was er stempelen, 'koken met kunst', zand-art maken en kunst maken tijdens het festival 'Twee turven hoog'. Kortom genoeg te doen!

Krokuskabaal

De acht Cultuurankers in Den Haag organiseerden gezamenlijk 'Krokuskabaal', het jaarlijkse kunst- en theaterfestival voor kinderen tussen de 2 en 12 jaar tijdens de voorjaarsvakantie.

Loosduinen gaat los

Op initiatief van het Cultuuranker konden bezoekers 5 dagen lang op diverse locaties in de wijk meedoen met activiteiten. Drummers Koen Herfst en Cesar Zuiderwijk openden het festival samen met de Drumdemons, en aansluitend gaven zij een workshop. De afsluiting vond plaats in het Hofstad Lyceum waar een dag lang van alles te doen was voor alle leeftijden.

Deze website is samengesteld door de afdeling Marketing & Evenementen van Bibliotheek Den Haag

Voor alle teksten en foto's op deze website geldt: © 2020 Bibliotheek Den Haag

Cultuuranker Leidschenveen – Ypenburg

Onmoetingen met ...

Boswachter Arjan Postma, kwam tijdens de Boekenweek langs in bibliotheek Leidschenveen. 70 bezoekers luisterden naar zijn verhaal over de natuur om ons heen. Olcay Gulsen deelde haar verhaal over de opbouw van haar bedrijf voor een publiek van 90 bezoekers en kunstenaar van het jaar Theo Jansen vermaakte 95 bezoekers met zijn toelichting op de bekende strandbeesten.

Muziek in Ypenburg

Inmiddels zijn de odes aan grote muzikanten een kleine traditie geworden in bibliotheek Ypenburg. Dit jaar vertelde Michelle Boekhout van Solinge het verhaal van reggae, Jamaica en Bob Marley, met live reggaemuziek. En Sylvester Hoogmoedt, auteur van de biografie van Ramses Shaffy was te gast voor een lezing over deze fascinerende persoonlijkheid, waarna muzikanten een aantal van zijn bekendste nummers lieten horen.

UIT Festival Den Haag

Het eerste weekend van september staat traditioneel symbool voor de opening van het culturele seizoen van Den Haag. Tijdens 46e editie van het UIT Festival Den Haag waren in bibliotheek Leidschenveen op vrijdagavond optredens van lokale talenten en bekende (Haagse) artiesten: Gospel zingen, toneel, een Rock & Roll optreden ... en de avond werd afgesloten met een akoestisch optreden. 180 mensen bezochten de bibliotheek die avond!

Zaterdag ging het feest nog even door met een voorstelling van Aadje Piraatje. 87 jonge bezoekerkes kwamen langs met hun ouders om acteur Ton Meijer de spannende voorstelling te zien spelen.

Black American Gospel lezing en workshops met concert

Black American Gospelmuziek staat voor inspirerende lyrics, aanstekende melodieën, relaxte *grooves* en geweldige zang. Clifton Grep en Joany Muskiet gaven in bibliotheek Ypenburg een lezing over gospelmuziek. Aansluitend konden mensen meedoen met de workshopserie *Black American Gospel!* 176 mensen namen deel aan de workshops en als afsluiting van de reeks gaven zij een spetterend optreden in kerkgebouw *De Toevlucht* in Ypenburg, voor een publiek van ruim 200 mensen.

Tentoonstelling met hoog bezoek

20 juni was bibliotheek Leidschenveen gastlocatie voor de receptie van de Sloveense ambassadeur, Sanja Štiglic, ter gelegenheid van de viering van de Onafhankelijkheidsdag van Slovenië (25 juni). De genodigden bekeken met veel belangstelling de foto-expositie van de Sloveense landschapsfotograaf Jaka Ivančič.

Kookboekenweek met Wijkbuffet en een Heerlijk avondje ...

In november was het Kookboekenweek. Tijd voor culinaire en culturele smaakmakers. Onder het motto *thuis koken, samen eten* schoven 52 stadsdeelbewoners van Leidschenveen/Ypenburg aan bij het Wijkbuffet. Zij namen zelf een gerecht mee van huis en kregen de mogelijkheid zich aan te melden bij nog op te richten foodcommunities in de wijk.

't Heerlijk avondje

80 kinderen bezochten de Poppentheatervoorstelling van Hans Schoen, die pannenkoeken probeerde te bakken voor Sinterklaas. Natuurlijk kregen de kinderen daarna wel trek, zij aten daarom pannenkoeken bij stadboerderij Landzigt.

Ontmoeting met culinair specialist Sharon de Miranda

Een van de hoogtepunten van de Kookboekenweek was de ontmoeting met culinair specialist Sharon de Miranda. Zij gaf het publiek een kijkje in haar multiculturele keuken en nam hen mee op culinaire wereldreis. Proeven kon die avond natuurlijk ook!

Culturele Zomerschool

In de zomer ging de Culturele Zomerschool weer open in de bibliotheken Leidschenveen en Ypenburg. Elke donderdag konden zowel kinderen als volwassenen meedoen met gratis zonnige en kunstzinnige workshops. Schilderen, knippen, dansen, maar ook een excursie en een literaire wandeling. En natuurlijk muziek maken, onder andere bij de workshop ukulele spelen in bibliotheek Ypenburg. Men leerde de basis met een paar akkoorden en kon aan het eind al aardig wat liedjes laten horen!

FEEST AAN ZEE

In 2018 was het precies 200 jaar geleden dat Jacob Pronk het eerste badhuisje op Scheveningen bouwde. Daarom stond Den Haag het gehele jaar in het teken van Feest aan Zee. De bibliotheek is overal in de stad aanwezig en was daarom de aangewezen plek om inwoners actief te betrekken bij het feest. Van expedities tot exposities: verschillende activiteiten in alle vestigingen betrokken jong en oud bij het Feest aan Zee.

Exposities

'Het Wilde oog: Scheveningse en Spakenburgse Diva's'

Theatermakers Hans Lemmerman en Inge van Run (samen Het Wilde Oog) zetten vrouwen in Scheveningse en Spakenburgse klederdracht op de foto, speciaal in het kader van Feest aan Zee. Locaties: het Gemeentemuseum Den Haag, Museum Voorlinden, Beelden aan Zee en Hemels Gewelf (James Turrell, Kijkduin).

Dit initiatief lag in het verlengde van een idee dat in 2000 al ontstond. Toen zijn de dames door de kunstenaars al met hedendaagse kunst op de gevoelige plaat vastgelegd: met hun klederdracht laten zij zien dat ze in een traditie staan en dat ze zich openstellen voor (hedendaagse) kunst. Bezoekers konden de tentoonstelling bekijken op de tweede verdieping van de Centrale Bibliotheek.

Scheveningen; Badplaats in beeld

Haagse straatfotografe Sandra Uittenbogaart maakte *Scheveningen, badplaats in beeld*, een boek met foto's van onderwerpen die typerend zijn voor onze bekende badplaats, zoals de activiteiten van strandgangers, surfers, beelden aan de Scheveningse Boulevard. Een selectie foto's was te zien in de Centrale Bibliotheek.

Baden en Flaneren

6 juli was het zover: onder het genot van een hapje en een drankje vierden 65 aanwezigen de opening van de tentoonstelling *Baden en Flaneren*, over de geschiedenis van de bad en strandmode. Conservator Saskia Kuus gaf die dag tekst en uitleg. Vervolgens was de tentoonstelling t/m september te bezoeken. Maar liefst 4500 bezoekers kwamen een kijkje nemen

Jacques Meijer - Scheveningen 1955-2001

Jacques Meijer maakte in 1955 zijn allereerste foto's op Scheveningen van de Pier, de haven en het strand. In de fototentoonstelling, speciaal samengesteld voor Bibliotheek Scheveningen, kon de bezoeker op panelen langs de wand deze zwart-wit foto's bewonderen van het Scheveningen van vroeger. Daarnaast toonde een scherm kleurenfoto's van het in de loop der tijd transformerende Scheveningen. De bezoeker ging op reis door de geschiedenis van de badplaats en zag de ontwikkelingen in beeld. De tentoonstelling trok zo'n 2100 bezoekers.

StrandBibliotheek

Robert van Asten, verantwoordelijk wethouder voor Bibliotheek Den Haag, opende woensdag 20 juni de mobiele StrandBibliotheek bij de entree van de Scheveningse pier.

Gedurende de zomermaanden stond de bibliotheek in de vorm van een strandhuisje doordeweeks bij de Pier en in de weekenden reed hij over de boulevard van onze beroemde badplaats. Strandbezoekers van alle leeftijden konden er in de zomermaanden gratis boeken, tijdschriften en strips lenen.

Workshops en lezingen

Bibliotheek Den Haag en het Haags Gemeentearchief organiseerden van juni t/m december gratis excursies naar zee voor alle inwoners van Den Haag. Met een historische bus uit 1961 vertrokken geïnteresseerden richting Muzee Scheveningen of Panorama Mesdag. Zij kregen een rondleiding en sloten de dag af met een kop koffie op de Pier.

De eerste groep vertrok vanuit het Historisch Informatie Punt (HIP) in bibliotheek Laakkwartier. Een gezelschap van jong en oud reed richting de kust. Daar maakten zij een kleine reis door de geschiedenis in Muzee Scheveningen, waarna een gezellig drankje op de Pier volgde.

Lezingenreeks: bad- en strandmode

De inwoners van Den Haag weten ongetwijfeld hoe men nu naar het strand gaat, maar hoe was dat vroeger? Kunsthistorica Saskia Kuus ging op tour langs de vestigingen van de bibliotheek om te vertellen over Bad- en Strandmode. Vanaf de 19de eeuw ontwikkelde de badmode zich van volledig verhullende badhemden tot meer praktische badpakken. In de 20ste eeuw lieten de dragers steeds meer huid zien met de introductie van de bikini, en de monokini. Naast de kleding die gedragen werd in het water was er ook sprake van speciale mode voor óp het strand. Modetijdschriften en damesbladen uit de 19de en 20ste eeuw gaven advies aan dames die zich voorbereidden op een verblijf in een luxe badplaats. Alles kwam aan bod tijdens de lezing!

Strandstoelen versierd

Typisch voor een dagje strand is natuurlijk de strandstoel. Alle vestigingen kregen er eentje, en wel met een leeg doek. De opdracht:

maak er iets moois van! En dat werd gedaan. In december kozen we de winnaar: in bibliotheek Nieuw Waldeck werd een prachtige strandstoel gemaakt met het strand, de zee en de Pier erop geschilderd.

Flessenpost workshop

In totaal 305 kinderen maakten échte flessenpost tijdens workshops in de bibliotheek. De schrijfster van *Eiland in de Drup* kwam op bezoek en las voor uit haar boek over een meisje dat op reis gaat om haar eiland te redden. Onderweg ontdekt ze een magische regenplas, een doorgang naar een onbekende plek. De kinderen stelden zich voor dat zij flessenpost in de magische regenplas gooiden en gingen na het voorlezen aan de slag met hun brief.

Zandsculptuur Workshop

Hoe maak je een zandsculptuur? Met speciaal zand en onder begeleiding van een docent gingen kinderen aan de slag tijdens workshops in 14 vestigingen. Resultaat: prachtige kunstwerken van maar liefst 280 kinderen.

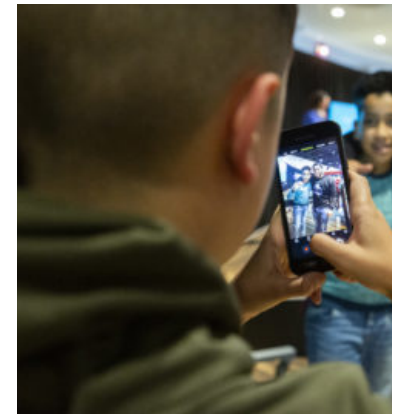
Megavlieger bouwen

De hele zomer maakten kinderen in de Haagse bibliotheken onderdelen van wat uiteindelijk een supergrote vlieger zou worden. Er is hard gezwoegd tijdens de workshop 'Bouw een megavlieger' en op een stormachtige zondag in september steeg de megavlieger op tijdens het Vliegerfeest in Scheveningen.

MEDIAWIJSHEID

Hoe ga je om met de computer, de tablet of een smartphone? Wat is de rol van privacy en is die goed te bewaken? Sociale media, wat kun je er eigenlijk mee? De huidige samenleving is steeds digitaal ingericht: bijna alles kun je online regelen en vinden. En soms kunnen zaken zelfs alleen maar online in orde gemaakt worden. Dienstverlening van de overheid bijvoorbeeld, zoals een Ooievaarspas aanvragen of een DigiD. De voortdurende ontwikkelingen maken kennis van de digitale wereld bijna onmisbaar: het is nodig om volledig deel te kunnen nemen aan de maatschappij.

Bij Bibliotheek Den Haag kon iedereen afgelopen jaar terecht voor cursussen en workshops op het gebied van (digitale) media, maar medewerkers hielpen hen ook individueel tijdens mediasprekken.

Cursusaanbod (nieuwe) media

Bibliotheek Den Haag organiseert cursussen voor iedereen die wil leren omgaan met internet, de computer, de iPad of een andere tablet. Veelgevraagd door klanten en sinds begin 2018 nieuw in het programma was een kennismakingscursus Excel: het handige maar ook ingewikkelde rekenbladprogramma waarmee je informatie sorteert. Ook nieuw én heel actueel: de cursus Privacy op internet, over de noodzaak en de kunst om onze persoonlijke gegevens te beschermen.

Excel, een eerste kennismaking

Met Excel kun je tabellen en schema's maken, bijvoorbeeld om inkomsten en uitgaven in kaart te brengen. Excel is een onderdeel van het Office pakket van Microsoft.

In deze cursus van twee dagdelen leerden deelnemers de basisfuncties van het programma.

Privacy op internet

Zijn mijn persoonlijke gegevens wel voldoende beschermd op internet? Een vraag die zeer actueel is. Om mensen bekend te maken met de maatregelen die er zijn om hun persoonlijke privé te laten blijven, riep Bibliotheek Den Haag deze cursus in het leven.

Deelnemers keken vooral naar hun online gedrag, en de docent ging dieper in op de vraag hoe zij bewuster, kritischer en dus veiliger kunnen omgaan met internet, e-mail, apps, en sociale media.

Spreekuren digivaardigheid

Mature students learning computer skills in classroom

Klikken, liken, delen, informatie zoeken: er gebeurt van alles op het internet. Ook de overheid, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties gaan digitaal en verwachten dat burgers alle zaken zo kunnen afhandelen. Om inwoners van Den Haag op weg te helpen, kon iedereen dit jaar opnieuw bij de mediasprekuren in verschillende bibliotheken terecht voor algemene informatie over de apparaten, maar ook met eenvoudige, gerichte vragen over bijvoorbeeld e-books.

Van vakantiebestemming tot DigiD

Bij de mediasprekuren komen mensen langs met een vraag over bijvoorbeeld het digitaal regelen van bankzaken, het zoeken naar een leuke vakantiebestemming via Google of het aanvragen van een DigiD. Bibliotheekmedewerkers hielpen in 2018 ruim 500 mensen met hun vragen, zodat zij vaardiger werden in het gebruik van internet, en bood hen de mogelijkheid in een betrouwbare omgeving te oefenen.

Klik & Tik

Klik & Tik is een digitaal oefenprogramma, waarmee men zelfstandig en in eigen tempo leert omgaan met internet. Zo leert iemand bijvoorbeeld zelf het internet op te gaan, te zoeken met een zoekmachine, digitale formulieren in te vullen, e-mail te gebruiken en programma's te downloaden.

Oefenen met lesstof

Ook werd er veel gebruikt gemaakt van de mediasprekuren door deelnemers aan computercursussen van de bibliotheek. Als mensen in alle rust wilden oefenen of vragen hadden, kwamen zij langs.

DigiTaalpunt

In de zogenaamde DigiTaalPunten wordt advies over en hulp bij het internet en het oefenen met taal gecombineerd. Hier kunnen mensen terecht die meer willen leren over computer, tablet, mobiel of het internet. Tegelijkertijd is het een speciaal punt voor mensen die de Nederlandse taal nog niet goed of voldoende machtig zijn. Medewerkers adviseren over het taalcursusaanbod in Den Haag of helpen hen zelfstandig aan de slag te gaan met (het leren van) de Nederlandse taal.

Week van de Mediawijsheid

16 t/m 23 november was het tijd voor de Week van de Mediawijsheid. Deze week wordt jaarlijks georganiseerd in november. En natuurlijk greep ook Bibliotheek Den Haag de kans om mediawijsheid nog eens extra onder de aandacht te brengen.

Workshops Fake News aan scholen

Leerlingen maakten als voorbereiding op het afsluitende evenement in de Centrale Bibliotheek écht nepnieuws en deelden dit op sociale media, waar het 24 uur online kwam te staan. Als mensen op zo'n 'nepbericht' klikten, verscheen natuurlijk wel meteen een pop-upschermd met de melding dat zij 'fake news' lazen. Bibliotheekmedewerkers gaven informatieve workshops aan scholieren, om hen te helpen het nepnieuws te maken. De deelnemende scholen waren erg enthousiast.

Van vliegen met een drone, tot cybersecurity ...de week in de bibliotheken

Ondertussen konden kinderen en volwassenen in alle vestigingen van alles beleven. Van vliegen met een drone tot het ontwerpen van een elektrisch circuit.

In bibliotheek Haagse Hout bouwden kinderen bijvoorbeeld een Romeins fort in Minecraft, in bibliotheek Scheveningen was er een pop-upcollege over online privacy en in bibliotheek Bomenbuurt leerden mensen meer over WhatsApp. In bibliotheek Escamp was er een succesvolle workshop met robot B.E.P.: kinderen leerden aan de hand van dit robotje programmeren.

Natuurlijk werden ook ouders bij de week betrokken: naast een speciale avond over het gebruik van media door kinderen – want hoe zorg je dat je kinderen op een veilige manier online zijn? – konden zij zelf ook aan de slag met programmere, om te ontdekken wat hun kinderen daar zo leuk aan vinden.

Afsluiting

Vrijdag 23 november was er een slotevenement in de Centrale Bibliotheek. Leerlingen die het beste 'fake news' maakten, kregen een prijs uit handen van bekend vlogger YousToub. Maar liefst 70 jongeren kwamen langs om YousToub te ontmoeten, wat ook kwam door de inzet van social media. De bekende vlogger plaatste zelf een bericht op Instagram en binnen 10 minuten waren al 30 kaarten verkocht. De middag en daarmee de Week van de Mediawijsheid werd afgesloten met een *silent disco*.

Radiofragmenten FunX: 1 2 3

TAAL EN LITERATUUR

Stel je voor: je bent in een ander land en kan de taal niet lezen, spreken of verstaan. Dan voel je je toch verloren? Op zo'n moment is pas te merken hoe belangrijk taal is in het dagelijks leven. Het is immers overal: in de supermarkt, in handleidingen of bijsluiters, in het verkeer en het is nodig om contact te maken met andere mensen. Om volwaardig deel te kunnen nemen aan de maatschappij is taal- en leesbevordering dus erg belangrijk. Bibliotheek Den Haag stimuleert de taalontwikkeling bij jong en oud. Dat is niet alleen noodzakelijk, maar ook leuk. Door verhalen te lezen kun je op reis in je fantasie en tegelijkertijd leer je meer over de Nederlandse taal: tekstbegrip, grammatica en spelling. Door verhalen met elkaar uit te wisselen, maak je contact en leer je nieuwe mensen kennen. Door schrijvers te ontmoeten leer je meer over hun werk, de literatuur en cultuur in het algemeen.

Van voorlezen aan de allerkleinsten tot het organiseren van speciale bijeenkomsten om samen de Nederlandse taal te oefenen: Bibliotheek Den Haag bood in 2019 niet alleen een grote collectie (informatie)boeken, tijdschriften, kranten en andere materialen. Maar organiseerde ook uiteenlopende activiteiten voor verschillende doelgroepen.

B-Unlimited

Tijdens B-Unlimited (het Haags centrum voor literatuur, science en debat) gingen ook dit jaar weer schrijvers, dichters, denkers en wetenschappers uit de hele wereld met elkaar in gesprek over literatuur, kunst, wetenschap en de samenleving. De programma's van B-Unlimited vinden twee keer per maand plaats in Studio B, de theaterzaal in de Centrale Bibliotheek in Den Haag. Writers Unlimited stelt in samenwerking met Bibliotheek Den Haag de programma's samen. Afgelopen jaar was het programma gevarieerd, enkele hoogtepunten:

Herdenken – een literair concert van Jan Terlouw & het Leonard Ensemble

Natuurkundige, oud-politicus, schrijver en milieuactivist Jan Terlouw geeft sinds zijn indrukwekkende optreden over het 'touwtje uit de brievenbus' (De Wereld Draait Door, 2016) overal in het land lezingen. Zijn boeken voor de jeugd zijn al meer dan dertig jaar bestsellers en hij treedt vaak samen op met musici. editie van B-Unlimiteds Literatuur Late Night staat in het teken van herdenken. In het voor 4 mei geschreven literair concert van Jan Terlouw & het Leonard Ensemble ging het over vrijheid is en hoe belangrijk het is die niet te misbruiken. Hoe mooi vrede is en hoe moeilijk het is die te bewaren.

Uitverkocht: *Indische ouders: verhalen achter de stilte* – Reggie Baay & Adriaan van Dis

Uitverkocht was de avond waar schrijvers **Reggie Baay** en **Adriaan van Dis** te gast waren. Misschien omdat voor veel kinderen van Indische ouders de zwijgzaamheid herkenbaar is: wat hebben zij weinig losgelaten over hun herinneringen aan de gebeurtenissen in en na de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië. De schrijvers gingen in gesprek voor een volle zaal.

Maar er waren natuurlijk veel meer gasten die zorgden voor bijzondere literaire avonden:

Tom Lanoye introduceert de Zuid-Afrikaanse schrijfster Marianne Thamm

Heleen van Royen en Ronald Giphart

Morality, Truth and Fiction in America – Bas Heijne, Brad Watson and Markha Valenta

Frank Westerman en Mira Feticu: Nacht van de Dictatuur

Joke Hermsen & Alexander Reeuwijk

Arnon Grunberg en Abdelkader Benali

BookSpot Literatuurprijs

Inmiddels is er een traditie bij Bibliotheek Den Haag rond de landelijke BookSpot Literatuurprijs: scholieren lezen de boeken van de genomineerde schrijvers en kiezen hun eigen Haagse Favoriet. Dit jaar waren genomineerd: Suzanna Jansen *Ondanks de zwaartekracht*, Peter Middendorp *Jij bent van mij*, Arjen van Veelen *Aantekeningen over het verplaatsen van obelisk*, Peter Verhelst *Voor het vergeten*, Aukelien Weverling *In alle steden* en Tommy Wieringa *De heilige Rita*.

De weg naar de winnaar ...

In aanloop naar de uitreiking in Hilversum was er op 6 oktober het BookSpot Lezersfestival in de Centrale Bibliotheek. Een afwisselende literaire middag over de boeken van de BookSpot Literatuurprijs Top 3 waar de onderwerpen lezen en jureren centraal stonden. Suzanna Jansen, Pieter Waterdrinker en Tommy Wieringa waren te gast. Eerst gaf Lidewijde Paris een college: "Hoe lees en jureer ik". Aansluitend kon iedereen de drie auteurs ontmoeten. De scholieren en de lezersjury waren die dag natuurlijk aanwezig om met de schrijvers in gesprek te gaan.

Vijf van de zes genomineerden te gast

Op 26 oktober ontving Bibliotheek Den Haag, tijdens een sfeervolle talkshow in Studio B, vijf van de zes genomineerde schrijvers. Elke Vierveijzer verzorgde de muziek en Eveline van Rijswijk presenteerde de avond.

Debat in Lagerhuisstijl

Op de dag dat de BookSpot Literatuur- én Lezersprijs landelijk werden uitgereikt, 8 november, vond ook het scholierendebat plaats. Leerlingen debatteerden in Lagerhuisstijl in Studio B in de Centrale Bibliotheek onder leiding van Marcel Verreck.

Namens het Maris College, het Gymnasium Haganum, het Vrijzinnig Christelijk Lyceum (VCL), de Johan de Witt Scholengroep en het Maerlant Lyceum verdedigden leerlingen hun favoriete boek. Het boek van Pieter Waterdrinker – landelijk alleen voor de Lezersprijs genomineerd, niet voor de Literatuurprijs van de vakjury – werd de Haagse winnaar. De scholieren vonden zijn boek het meest aansprekend in drie van de vijf gestelde criteria, namelijk in Thema, Diepgang en Snelheid van het boek.

Crossing Border

Crossing Border Den Haag is één van de meest spraakmakende hedendaagse literatuur- en muziekfestivals in Europa waar alle stijlen in het geschreven, gesproken en gezongen woord te vinden zijn. Bibliotheek Den Haag was dit jaar trotse partner van het festival. Tijdens Crossing Border Den Haag begin november, gaven internationale auteurs en artiesten concerten, lezingen en voordrachten, onder meer in Studio B in de Centrale Bibliotheek.

Sir Ian Kershaw – donderdag 1 november

Bijzondere gast was de Britse historicus Sir Ian Kershaw, een van 's werelds bekendste onderzoekers naar nazi-Duitsland. Roel Janssen interviewde hem voor een volle zaal over zijn tweedelige geschiedenis van Europa in de 20e eeuw.

Bored to Death Bookclub met Shut Up & Write – vrijdag 2 november

Dit is een maandelijkse bijeenkomst die schrijvers de kans geeft om in gezamenlijkverband, maar toch in stilte, te werken aan een blog, boek, artikel, essay, speech, gedicht, lied of toneelstuk. Deze vrijdag waren de schrijvers te gast in de bibliotheek.

Drie maal Crossing Border – zaterdag 3 november

Arno Wielders ging in gesprek met Richard Powers. Jasper Henderson sprak met Edoardo Albinati en Sandro Veronesi, en tot slot *The Chronicles*, waarbij jonge schrijvers hun ervaringen over Crossing Borders deelden en jonge vertalers deze direct vertaalden.

Afbeelding Ian Kershaw met studenten: fotograaf -Gordon Meuleman

De bibliotheek en het onderwijs

De bibliotheek en het onderwijs zijn een vanzelfsprekende combinatie. Bibliotheek Den Haag heeft een band met scholen (en hun leerlingen). Het hele jaar door doen zij mee aan lessen, programma's, cursussen en workshops op educatief gebied, die de bibliotheek aanbiedt. De projecten zijn gericht op het bevorderen van leesplezier, op taalvaardigheid in combinatie met mediawijsheid.

Belang van (voor)lezen

Juist omdat bekend is dat voorlezen en zelf lezen betere prestaties opleveren op school bij de vakken taal en rekenen, is dit een belangrijk onderwerp. Dat niet alleen: kinderen hebben zo een voorsprong in hun sociaal-emotionele, lichamelijke en creatieve ontwikkeling. Reden genoeg voor Bibliotheek Den Haag om activiteiten te organiseren voor kinderen van alle leeftijden, op school en in de bibliotheek.

Met school op bezoek

4144 groepen uit het basis- en voortgezet onderwijs bezochten klassikaal de bibliotheek om boeken in te leveren en nieuwe uit te kiezen, soms in combinatie met een bibliotheekles. Tijdens de Nationale Voorleesdagen kwamen ruim 7000 bezoekers naar de bibliotheek voor voorleesactiviteiten, theatervoorstellingen en workshops.

Kinderboekenweek 2018

Bibliotheek Den Haag startte de Kinderboekenweek (3 t/m 14 oktober) met een druk bezochte gratis mini-voorstelling van Woezel en Pip in de Centrale Bibliotheek. Het thema vriendschap stond centraal met als motto 'Kom erbij!'. De bibliotheek gaf extra invulling aan dit thema: wethouder Robert van Asten overhandigde een cheque ter waarde van ruim 1800 euro aan de Stichting voor het Vergeten Kind. Het bedrag haalde de bibliotheek op met de verkoop van afgeschreven boeken tijdens het UIT Festival Den Haag.

Plek voor iedereen

De Stichting voor het Vergeten Kind strijdt voor een Nederland waarin elk kind zich écht kind voelt, zich goed ontwikkelt en volwaardig meedoet in de maatschappij. Dit sloot goed aan bij het thema van de Kinderboekenweek 2018 en de maatschappelijke rol van Bibliotheek Den Haag als ontmoetingsplek, waar iedereen welkom is om zich te ontwikkelen.

Activiteiten in alle bibliotheken in Den Haag

De Kinderboekenweek is de gelegenheid bij uitstek om nog eens extra veel aandacht te besteden aan kinderboeken en lezen. En dat gebeurde ook volop! De bibliotheken organiseerden ruim 150 activiteiten voor meer dan 5000 kinderen. Er viel van alles te beleven: BFF- feesten, schrijvers op bezoek, extra voorlezen, knutselen en leuke voorstellingen. Natuurlijk brachten veel kinderen ook met school een bezoekje aan de bibliotheek.

Met de klas op bezoek ...

Van groepen 3 t/m 8: voor iedereen was er een leuke les in de Kinderboekenweek. Na een vriendentest kwamen de kinderen er met speciaal ontwikkelde opdrachten achter welke boeken ze nu eigenlijk het leukst vonden. En voor kleuters was er een uitgewerkt prentenboek met een speciaal gecomponeerd lied.

Nationale Voorleeslunch

Burgemeester leest voor tijdens Nationale Voorleeslunch

Op vrijdag 5 oktober, de jaarlijkse Nationale Ouderendag, werd landelijk voor de zesde keer de Nationale Voorleeslunch georganiseerd met als doel aandacht te vragen voor de rol van voorlezen bij de zorg voor ouderen. In de Centrale Bibliotheek las burgemeester Pauline Krikke voor uit het Nationale Voorleeslunchverhaal *Mijn straat* van Yvonne Keuls.

Nationale Voorleeslunchverhaal

De burgemeester las het verhaal 'Mijn straat' voor, dat schrijfster Yvonne Keuls speciaal voor deze gelegenheid schreef. Door een verhaal met dit thema als uitgangspunt te nemen, was het de bedoeling bij ouderen herinneringen aan hun kindertijd op te roepen. Voor kinderen was en is de straat waar ze woonden immers, vroeger misschien wel meer dan nu, een groot deel van hun wereld. Na het voorlezen praatten alle aanwezigen dan ook met elkaar en dan niet alleen over het verhaal, maar ook over andere dingen die ouderen bezighouden. Zo deed de verbindende kracht van verhalen zijn werk!

Taal in de bibliotheek

Sinds september 2018 kan iedereen die de Nederlandse taal wil oefenen op 14 plaatsen in Den Haag deelnemen aan de bijeenkomsten van Taal in de bibliotheek: elf bibliotheekvestigingen en drie wijkcentra doen mee. 1 à 2 keer in de week leiden vrijwilligers van Taal aan Zee de bijeenkomsten, waarbij mensen niet alleen leren Nederlands te spreken, maar tegelijkertijd ook anderen ontmoeten. Aanmelden hoeft niet, met als resultaat dat het vaak druk is: in 2018 wisten gemiddeld 240 mensen per week de bibliotheken en wijkcentra te vinden om met elkaar in gesprek te gaan.

Taal in de Buurt

Iedereen in Den Haag moet kunnen meedoen in de samenleving en de kans krijgen om zijn of haar talenten te benutten. De Nederlandse taal speelt daarbij een belangrijke rol. Denk alleen maar aan het invullen van overheidsformulieren of eenvoudigweg het doen van boodschappen: daar heb je taal bij nodig. Taal in de Buurt is een programma van de gemeente Den Haag, dat de afdeling Educatie van Bibliotheek Den Haag coördineert, met als doel mensen de mogelijkheid te bieden op een ontspannen manier meer te leren over het Nederlands.

Nederlands leren in een vertrouwde omgeving

Het is niet altijd eenvoudig om een vreemde taal te leren. Bij conversatiegroepen en NT2-groepen in de bibliotheek konden deelnemers dit ook afgelopen jaar daarom weer doen in een eigen, vertrouwde omgeving. Getrainde vrijwilligers begeleidden de conversatiegroepen van 8 tot 10 deelnemers. Gecertificeerde docenten gaven les in de NT2 – groepen. De lessen zijn dynamisch: deelnemers oefenen met elkaar de taal, maar zitten niet alleen in de bibliotheek. Zij maken ook uitstapjes en gingen in 2018 bijvoorbeeld naar de supermarkt of reisden met het openbaar vervoer. Alledaagse situaties, waarin taal een belangrijke rol speelt, komen aan bod in de lessen en na 40 lessen ontvangen de deelnemers een certificaat als bewijs van deelname.

Leven aan Zee: een speciaal boekje geschreven voor Taal in de buurt groepen

In opdracht van Bibliotheek Den Haag schreef Ria van Adrichem een boekje op A2-niveau: *Leven aan Zee*. Dit oer-Hollandse verhaal speelt zich af in Scheveningen, 1954. Het leven draait om de zee, de badgasten, het vuurwerk en natuurlijk het Kurhaus. Het onderwerp paste perfect bij het thema *Feest aan Zee*. In 13 Taal in de Buurt-groepen lazen bibliotheekmedewerkers het boekje voor en gingen daarna in gesprek met de deelnemers. In totaal hebben 181 mensen meegelezen en het verhaal besproken. Zij waren

achteraf meteen enthousiast: veel van hen namen zich voor het Kurhaus en de Werfstraat op te zoeken. Burgemeester Krikke kreeg tijdens een werkbezoek aan de Centrale Bibliotheek het eerste exemplaar van *Leven aan Zee* overhandigd in de Centrale bibliotheek.

2018 in vogelvlucht: wat gebeurde er nog meer?

- In totaal maar liefst 95 groepen. Deelnemers leerden meer over het Nederlands in 50 conversatiegroepen en 45 NT2-groepen. Een toename van 12 groepen ten opzichte van 2017.
- 21 juni organiseerden het Taalhuis en Taal in de Buurt voor de tweede maal een Taalshow in Studio B voor de deelnemers, vrijwilligers en docenten. Tijdens de twee voorstellingen genoten zo'n 200 mensen van een interactieve show met taal als
- De miniconferentie 'Laaggeletterdheid in Den Haag' op 7 september was gericht op mensen die in aanraking komen met laaggeletterden en die door zouden kunnen verwijzen naar het juiste taalaanbod. Onderdeel van de conferentie waren korte presentaties over het taalaanbod in Den Haag. Ook Taal in de Buurt hield een korte presentatie en Diana Mol, docent bij verschillende Taal in de Buurt groepen, maakte deel uit van een panel met ervaringsdeskundigen op het gebied van laaggeletterdheid.
- Op 23 september konden de bezoekers aan de door het Taalhuis georganiseerde Taalmarkt een proefles bijwonen in zowel een conversatiegroep als een NT2-groep van Taal in de Buurt. Dat maakt de stap naar aanmelding voor deelnemers net iets kleiner.

Taalhuis

Het Taalhuis kijkt terug op een mooi jaar, waarin ruim 700 taalvragen en meer dan 900 collectievragen beantwoord werden.

Natuurlijk gebeurde er nog meer! 2018 begon met een speciaal opgezette sollicitatietraining voor twaalf jonge Eritrese statushouders. In de 12 weken durende cursus leerden de deelnemers meer over de vijf loopbaancompetenties.

Gemeenteraadsverkiezingen: tijd voor een workshop

Januari stond ook in teken van de gemeenteraadsverkiezingen. Het Taalhuis organiseerde daarom in samenwerking met ProDemos een workshop voor iedereen die bewuster wilde stemmen. En over de gemeenteraadsverkiezingen gesproken: laaggeletterdheid stond hoog op de agenda.

Nog een keer Taalshow!

De Taalshow werd in 2017 zo enthousiast ontvangen dat Taal in Buurt en het Taalhuis de show opnieuw programmeerden. Op 12 juni was het tijd voor de première van *De Nederlandse Taalshow maakt vrienden*, een spannende show over vakantie, nieuwe vrienden en de Nederlandse taal voor jong en oud in de Centrale Bibliotheek. Iedereen die op een vrolijke manier zijn Nederlands een beetje wilde bijspijkeren was welkom. Meer dan 200 mensen bezochten studio B die dag om mee te doen!

Vrijwilligers als onmisbare spil in het web

Taalhuis is bijzonder trots op haar vrijwilligersteam: dankzij hun inspanningen kan de bibliotheek met het Taalhuis zo veel mensen op weg helpen. Daarom werd voor het jaarlijkse uitje voor het zomerreces een gezellige rondvaart georganiseerd.

Burgemeester op bezoek

Burgemeester Pauline Krikke was te gast bij de Ontmoetingstafel in het Taalhuis, waar mensen met elkaar in gesprek gaan. De burgemeester praatte die dag met de aanwezigen.

Zomerse taalmiddagen

Afgelopen jaren was het stil in het Taalhuis tijdens de zomer. Daar bracht stagiair Suzanne Nelemans verandering in: drie keer per week organiseerde ze druk bezochte Zomerse Taalmiddagen aan de Ontmoetingstafel.

Week van de Alfabetisering

In september is het tijd voor de jaarlijkse Week van de Alfabetisering. Voor het Taalhuis een feestmaand, waarin nog eens extra aandacht besteed wordt aan het thema laaggeletterdheid. Samen met de taalketenpartners organiseerden we een miniconferentie rond het thema 'Laaggeletterdheid in Den Haag' met Fred Zuiderwijk als presentator.

Dromen aan Zee

Taalhuis staat niet alleen voor leren, maar wil vooral ook mensen helpen zichzelf te ontwikkelen en de mogelijkheid geven talenten te laten zien. Op 7 september, de start van de Week van de Alfabetisering opende de tentoonstelling *Dromen aan Zee* van de jonge Eritrese kunstenaar in spe, Filmon Mahari. Kunstschilder zijn: dat is zijn droom. Deze kunstenaar in de dop, afkomstig uit Eritrea, kwam bij de bibliotheek terecht via Het Taalhuis. Daar volgde hij de cursus 'Leren solliciteren'. De bibliotheek hoorde over zijn toekomstdroom en hielp hem op zijn weg naar het kunstenaarschap. Zo kon hij schildercursussen volgen bij het Koorenhuis en werd er een bescheiden tentoonstelling ingericht met het werk dat hij maakte tijdens de lessen.

Lancering nieuwe website

Taalhuis Den Haag lanceerde een nieuwe website met dezelfde naam: www.taalhuisdenhaag.nl, een mooi instrument voor iedereen

die beter Nederlands wil leren. De website is afgestemd op de doelgroep en geeft een actueel beeld van het taalaanbod en leuke taalactiviteiten in Den Haag. De website werd in het kader van de pilot *Hoger bereik* van de Koninklijke Bibliotheek ontwikkeld.

Week van de Alfabetisering

De Haagse Week van de Alfabetisering

2,5 miljoen volwassenen in Nederland zijn laaggeletterd. Zij lopen tegen een heleboel problemen aan. Juist omdat taal vaak een belangrijke rol speelt in het dagelijks leven. Solliciteren, een bijsluiter of een handleiding lezen, overheidsformulieren invullen: noem maar op. Er rust regelmatig nog een taboe op laaggeletterdheid, omdat mensen zich schamen en het lastig vinden om hulp te vragen. Jaarlijks is er daarom een landelijke Week van de Alfabetisering, waarin laaggeletterdheid extra aandacht krijgt. Bibliotheek Den Haag doet altijd mee met de Week van de Alfabetisering, maar organiseerde deze dit jaar iets later in september, in verband met de opstart van verschillende professionele taalinstellingen en partners.

Tijd voor taal in alle vestigingen van Bibliotheek Den Haag

Van 23 t/m 28 september was het tijd voor de Haagse Week van de Alfabetisering voor mensen die de Nederlandse taal beter willen leren lezen, schrijven of spreken. Maar liefst 300 deelnemers kwamen naar de bibliotheken om enthousiast mee te doen met de gratis activiteiten. De bibliotheek veranderde in een mini-bioscoop tijdens een Nederlandse filmmiddag, mensen lazen verhalen en gingen daar met elkaar over in gesprek tijdens de meeleesclubs. Met het jaarthema Feest aan Zee kon een lezing in eenvoudige taal over de ontwikkeling van badmode door de tijd natuurlijk niet uitblijven. Samen zingen gebeurde tijdens een zangworkshop.

BIBLIOTHEEK IN CIJFERS

Leden

102.700

Leden

Uitleningen

1.700.744

Romans

568.542

Studieboeken

276.493

Muziek, films en games

65.200

e-books

Bezoek

2.570.000

Bezoekers

1.073.000

Centrale Bibliotheek

1.497.000

Wijkbibliotheken

Activiteiten

12.200

Activiteiten

220.000

Deelnemers

Online

1.385.700

Website bezoeken

27.000

Nieuwsbrief abonnees

Stages en
vrijwilligers

113

Stagiaires

221

Vrijwilligers